

't inschrien

dertigste jaargang nr. 1, januari 1998



kwartaaluitgave van het

VAN DEINSE INSTITUUT

'T INSCHRIEN

VAN DEINSE INSTITUUT - TWENTSE AKADEMIE VOOR STREEKCULTUUR

*Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.***Redactie:**

A.J. Bolusset-Brunt, Parijs/Delden

A. Buter, Neede

H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Hengelo

Eindredacteur:

M. Paskamp-van Santen, Mander

Administratie:

Van Deinse Instituut,

Het Elderinkshuis

De Klomp 35, 7511 DG Enschede

Tel. 053-4334577, Telefax 053-4340744

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (excl. verzendkosten)

Postrekening nr. 7460146

Rabobank Enschede rek nr. 31.67.32.311,

Giro Rabobank nr.90.20.08

t.n.v. penningmeester Van Deinse Instituut

INHOUD

- Uit het Elderinkshuis 1
- Streektaalconsulent
- A. Buter 6
- Lief en meisjesachtig
- R. Luiten 9
- Het Agnesklooster te Oldenzaal
- E. Ulrich/H. Wieringa 15
- Herinneringen aan het
Elderinkshuis - A. Fortuin 20
- De Oelerschool vóór 1900
- J.W. Hakstegen 23
- Rubriek 'Zwaleman'
- A. Buter 27
- Boekennieuws/mededelingen 29
- Mededelingen 30

Aanleveren kopij

Artikelen voor 't Inschrien (zo mogelijk) aanleveren op **diskette** in een doorlopende tekst. Alleen alinea's aangeven, verder **alle** opmaak achterwege laten (dus ook geen afbreekfunctie gebruiken). Op de bij de diskette te voegen **uitdraai** kunnen alle wensen betreffende de opmaak worden aangegeven.

Redactieadres:

M. Paskamp-van Santen, Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander. Tel. 0541-680470

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie. Vormgeving & Druk: SOWECO Almelo. [ISSN 0166-3984]



...uit het Elderinkshuis

VAN DE VOORZITTER

Beleidsplan Van Deirse Instituut

Laat ik u lezers/lezeressen om te beginnen als voorzitter van het VDI voor 1998 veel voorspoed toewensen. Met name ook op het vlak van onze gezamenlijke voorliefde voor de streekcultuur.

Voor ons werk was 1997 beslist een jaar 'met de wind in de rug'. Het halverwege dat jaar vastgestelde Beleidsplan laat echter aan duidelijkheid niets te wensen over: er is nog ontzaglijk veel te doen.

Elk van de vier werkgebieden van het VDI komt in dit Beleidsplan aan de orde. Het bestuur kent op de beleidsterreinen Streektaal, Bibliotheek, Collecties en Publicaties een portefeuillehouder. Hij/zij is de bestuurlijke spreekbuis voor al diegenen die zich met dat werkgebied bezighouden.

Het is ondoenlijk om in kort bestek de inhoud van dit Beleidsplan weer te geven. Wilt u er wat verder 'induiken', neem dan contact op met de administratie, dan is er altijd een exemplaar voor u beschikbaar.

In deze bijdrage wil ik ingaan op belangwekkende ontwikkelingen binnen elk van de vier beleidsterreinen.

Streekcultuur

De lang gekoesterde wens van de IJssel Academie en het VDI om een dialectconsulent aan te mogen trekken, is door Provinciale Staten van Overijssel begin november gehonoreerd. Het provinciaal bestuur ondersteunt daarmee het belang dat gehecht moet worden aan bevordering en bescherming van onze streektaal. Deskundigheid niet ondergebracht in weer een nieuw instituut, maar aangehaakt bij al op dit gebied werkzame instellingen zoals het VDI.

Het bestuur heeft, na een zorgvuldige selectie, de heer Gerrit Kraa uit Bornerbroek als eerste streektaalconsulent van het VDI benoemd.

Omdat het provinciebestuur van mening is dat een dialectconsulent zijn werk niet goed kan doen zonder goede wetenschappelijke inbedding, is er voor een periode van drie jaar ook geld ter beschikking gesteld voor streektaalonderzoek.

De nieuw op te richten stichting GGOS (Grensoverschrijdend Gelders-Overijssels

Streektaalenonderzoek), waarin IJssel Academie, VDI, Staringinstituut en Landeskundliches Institut Westfalen bestuursleden afvaardigen, gaat dit onderzoek ter hand nemen.

Het spreekt voor zich dat wij het provinciaal bestuur voor deze daadwerkelijke ondersteuning van ons werk zeer erkentelijk zijn.

Bibliotheek

In ons Beleidsplan staat o.a. vermeld dat er minimaal f 70.000,- aan onderhoudskosten nodig is om de boekerij weer in goede conditie te brengen. Het zag er tot voor kort naar uit dat we, vanwege het ontbreken van voldoende middelen, een groot aantal jaren nodig zouden hebben om deze noodzakelijke restauratie uit te kunnen voeren.

Het Provinciaal Anjerfonds Overijssel heeft onze 'noodkreet' opgepakt en eind oktober jl. een bedrag van f 40.000,- aan het VDI toegekend. Een geweldig gebaar en een steun in de rug!

Collecties

Grote en alles overstijgende aandacht in dit werkgebied gaat uit naar verbetering van de beheers- en behoudsomstandigheden van de collecties. Teneinde noodzakelijke conserverings- en restauratiewerkzaamheden uit te kunnen voeren is een bedrag nodig van naar schatting f 185.000,-. Daarnaast is het noodzakelijk dat de collecties op één locatie worden ondergebracht die voldoet aan de normen van de Nederlandse Museum Vereniging. Van de locaties waar - noodzakelijkerwijs - op dit moment de collecties zijn ondergebracht, voldoen er vijf niet aan deze normen.

Het lijkt erop dat er op korte termijn een (deel-)oplossing binnen bereik komt.

U hoort daar binnenkort meer van.

In dit licht bezien is het ook hoogst noodzakelijk dat het VDI haar financiële positie verbetert. Het VDI-bestuur heeft de gemeentebesturen in Twente verzocht daarbij te helpen en per inwoner een bedrag van minimaal f 0,15 ter beschikking te stellen.

Publicaties

Op 23 oktober jl. zag het Jaarboek Twente 1998 voor het eerst het daglicht onder auspiciën van het VDI. Daarmee werd ook naar buiten toe duidelijk dat er tussen de Stichting Jaarboek Twente en het VDI voor de toekomst een goede en duurzame band is gesmeed. Het Van Deinsse Instituut is met deze ontwikkeling zeer gebaat. Bundeling van krachten op het gebied van streekcultuur is een goede zaak en maakt het VDI steeds meer tot een aantrekkelijke partner.

Tot slot: een Beleidsplan schrijven is één, de gestelde doelen bereiken is wat we beogen. Dat doen we - gelukkig - samen met velen.

J.M.J. Verbeeten

NIEUWE AANPAK KNIPSELARCHIEF

Na zorgvuldig vooroverleg is besloten het knipselarchief van het Van Deinese Instituut op een nieuwe wijze aan te pakken. Daarvoor is een sub-commissie van drie mensen benoemd (Dick ter Harnsel, Gert-Jan ten Hoeve en Arnold Achterhuis). Dit drietal zal het voortouw nemen en is het aanspreekpunt voor de medewerkers van het knipselarchief. Als eerste wordt een ordeningssysteem van 20 hoofdonderwerpen aangepakt. Het materiaal zal per plaats worden opgeborgen. Verder wordt bezien hoe het materiaal het best kan worden opgeborgen en opgeschoond en wordt bekeken welk materiaal gekopieëerd moet worden.

Voor het verwerken van het knipselarchief worden nog een paar vrijwilligers gezocht voor het sorteren van de hoofdrubrieken: Bestuur/ diensten, pers/communicatie/media, onderwijs/ handel /industrie.

SCHENKINGEN EVEN BESPREKEN

Al een aanbod gehad voor een schenking aan het Van Deinese Instituut?

Het bestaansrecht van het Instituut is voor een zeer belangrijk deel te danken aan schenkingen. Gelukkig zijn er nog steeds mensen die met die goede gewoonte doorgaan. Om dat een beetje 'in de hand' te houden zijn er wat regels opgesteld, waarbij een beslissing over schenkingen loopt via conservatrice Aukje Krommendijk, voorzitter Frans Roeloffzen of directeur Thea Kroese. "Dus niet zelf accepteren", schrijft Thea Kroese in haar nieuwsbrief van september. Het bestuur beslist uiteindelijk over het aannemen van de schenking.

Soms vragen schenkingen volgens haar een speciaal onderhoud of een bijzondere manier van opbergen. Dat is, binnen de beperkte ruimte waarover het Instituut beschikt, niet altijd mogelijk. Een tweede hobbel bij een schenking kunnen de schenkingsvoorwaarden zijn. "Het komt ook voor dat er te veel voorwaarden aan een schenking verbonden zijn of dat het aangeboden niet past in onze collectie", waarschuwt Theo Kroese.

Overigens als u toch wat te schenken hebt of te schenken weet: Aukje zoekt oude witte lakens en/of ongebleekte katoen.

Arnold Fortuin

VAN SPAANS NAAR STAATS

In oktober 1597, vierhonderd jaar geleden, nam Prins Maurits op zijn veldtocht waarin de 'tuin der Nederlanden' werd gesloten, ook Enschede in en verruilde Twente het Spaanse voor het Staatse gezag. Onder het dak van het Elderinkshuis broedde Dick Taat een plan uit om dit groots te herdenken. Het gemeentebestuur had echter voorkeur voor de herdenking van de Westfaalse vrede, in 1998 vier en een halve eeuw geleden. Toch leidde de medewerking van 'Van Deinese'-mensen en het enthousiasme van wat inmiddels een vriendenclub is geworden, tot een inspirerende bijeenkomst op de Usseler-es. De Mauritschool, de Usselerschool en de Vereniging Behoud Usseler-es, maakten deze gebeurtenis bij het zgn. Mauritsbeemken tot een happening. Als hoogtepunt de onthulling van een model voor een ruitersstandbeeld van Enschede's bevrijder van toen. Het echte beeld komt misschien bij de kerk van Usselo te staan, maar daarvoor is nog wel zo'n tienduizend gulden nodig. Het beeld is ontworpen door de Oldenzaalse kunstenaar Bennie Seijger.

Adriaan Buter

JEWILMKE

Op 4 oktober j.l. werd in het Stadhuis te Rijssen het boek 'Jewilmke' ten doop gehouden, een uitgave van het VDI. Maar liefst twee burgemeesters kregen het of een 'eerste exemplaar' aangeboden: Ir. van Overbeeke van Hellendoorn als regiovoorzitter en de Rijssense burgervader Van Voorden. Een beetje wrang was wel, dat onze regiovoorzitter ruim drie kwartier te laat kwam omdat hij het had vergeten! Hopelijk is het geen graadmeter voor zijn waardering voor onze spraak.

Twee meisjes, Rijssense scholieren, lazen elk een stuk uit het boek voor. En wat deden ze dat goed! Ze zullen er best wel voor hebben geoefend, maar toch.... zo kon je merken dat het Riessens ook onder de jeugd veelal nog de taal van alledag is. Verder werd het bijeenzijn van zoveel oale kunnige Tukkers opgeluisterd met Twentse liedjes en schetsjes van het Diepenheimse duo Hiddink-Schreurs. En - niet onbelangrijk - met gebak, drankjes en hapjes. Al met al een uitstekende ontvangst door Rijssen.

En dan, lest best, de auteur: Gerrit Kraa. Wie kent hem niet, liefst niet teveel op de voorgrond tredend en wat wegruipend achter zijn baard.... Met dit eerste boek in het Riessens-Twents voor de schooljeugd en voor schoolgebruik is Kraa een soort Hieronymus van Alphen voor Twente geworden, maar dan wel een stuk minder braaf! Jewilmke is een soort Dik Trom, Ratje, Pietje Bel of wat dan ook, bepaald geniaal in het uitdenken van streken en het ondoordacht uitvoeren ervan, met alle gevolgen van dien. En dan zijn de verhalen niet 'nostalgisch' maar uit het vroeg-computertijdperk, uiterst actueel, te lezen vaak met een uitbundige lach - maar ter navolging...? Gerrit, van harte gelukgewenst met jouw 'Jewilmke'. Wordt vervolgd...? Graag!

H. Hagens

TWENTAAL, IN HET TWENTS DUS

Het initiatief van de jonge stichting Twentaal is een succes geworden. Een groep echte en amateurartiesten, die vrijwel allemaal het gedachtengoed van onze academie in hun bagage hebben en veelal ook tot de medewerkerskring behoren, heeft kans gezien om tot twee keer toe een volle zaal van het Almelse Theaterhotel te boeien. Cabaret in de ruimste zin van het woord vanuit de gedachte (niet discriminerend bedoeld) dat er op het Twentse toneel meer is dan de boerenrevue. Bewust een grote variatie in genres, van luisterpoëzie en verhalen tot educatieve bijdragen en professioneel cabaret (Herman Finkers). Niet alleen het publiek heeft er plezier aan beleefd, achter het doek was dat niet minder. En ook zonder zoveel publiek zou het zijn doorgegaan, zo stond vantevoren vast. Dus na dit succes mogen we zeker rekenen op een herhaling.

DE FILM VAN MEYLING

Toen de kundige amateurfilmer A.C. Meyling uit Hengelo overleed, liet hij aan de Oudheidkamer Twente zijn driedelige film 'Twents Volksleven' na. Sindsdien is dit document van het traditionele Twentse volksleven tientallen keren vertoond. De laatste tijd, sinds de fusie, namens het Van Deinsse Instituut. Hoewel de originele film veilig is opgeborgen en er een copie beschikbaar is voor vertoning, dreigt er toch een slijtagegevaar. Voor deze 16mm-film is namelijk speciale apparatuur nodig en de lampen daarvoor zijn

nergens meer in de handel. Een paar heeft de cineast nog in reserve, maar ooit is het op deze manier gebeurd. En dat zou jammer zijn, gezien de hoge kwaliteit en de documentaire waarde van dit produkt van de Hengelose bierbrouwer en diens jongere vriend Ko van Deirse (die je een enkele keer ziet op de film). Er zou eigenlijk geld moeten komen om de film op moderner materiaal vast te leggen (geen video). Dan kan tevens de hier en daar onlogische volgorde worden verbeterd en zou de nu nog stomme film ook van geluid (commentaar en originele liedjes) voorzien kunnen worden.

Adriaan Buter

TWENTSE ALMANAK

In de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente is een groot aantal afleveringen van de Twents(ch)e Almanak aanwezig. Hier volgen ze, met de vraag aan de lezers, uit te zien naar de ontbrekende exemplaren. Ik heb wel eens f 15,- voor een nummer betaald. De prijs van de nieuwste Almanak is f 6,90. Ik heb mijn hele bezit ingevoegd in de collectie van de Oudheidkamer. Ten geschenke. Vervolgens is van de Twente Akademie een aantal opgenomen. De collectie bestaat nu uit de volgende 62 nummers:

Het eerste nummer van 1887 en verder: 1890 - 1900 - 1914 - 1915 - 1916 - 1919 - 1920 - 1921 - 1923 - 1927 - 1928 - 1929 - 1933 - 1935 - 1936 - 1937 - 1941 - 1943 - 1944 - 1946 - 1947 - 1948 - 1949 - 1950 - 1951 - 1952 - 1954 - 1955 - 1956 - 1957 - 1958 - 1961 - 1964 - 1965 - 1966 - 1969 - 1970 - 1971 - 1972 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 - 1981 - 1982 - 1983 - 1984 - 1985 - 1986 - 1987 - 1988 - 1989 - 1994 - 1995 - 1996 - 1997 - 1998

Het Van Deirse Instituut zal u erkentelijk zijn voor aanvullingen.

Dick Taat

DE 'GIDS VAN ENSCHEDE EN OMGEVING'

Met de facsimile-uitgave van de 'Gids voor Enschede en omgeving, behorende bij een wandelkaart' heeft het Van Deirse Instituut de aandacht willen vestigen op de 50ste sterfdag van J.J. van Deirse, mede-oprichter en eerste voorzitter van de Vereniging 'Oudheidkamer Twente' en naamgever van het instituut. Deze gids, in 1889 uitgegeven door het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap, werd samengesteld door Dr.A. Bentem Gz, S. Bloemendaal en de 22-jarige Ko van Deirse als jongste. Het boekje geeft informatie onder meer op het gebied van historie en folklore over een groot deel van Twente met Enschede als centrum.

Tijdens een (overigens zeer geslaagde) bijeenkomst van bestuur, directie en medewerkers van het instituut op de avond van 6 november j.l. in Beckum, overhandigde de heer H. Aitink, lid van de Commissie Uitgeverij, het eerste exemplaar aan wethouder Buursink van Enschede.

De Gids (met kaart) is inmiddels in het Elderinkshuis niet meer verkrijgbaar, hier en daar nog wel bij de boekhandel, en kost f 17,50.

M. Paskamp-v.S.

STREEKTAALCONSULENT

Adriaan Buter

Er gaat geweldig veel om onder het oude dak van ons fraaie pand. Zowel oude als nieuwe activiteiten houden staf en medewerkers bezig. En in het nieuwe jaar zal daar weer een 'poot' aan zijn toegevoegd. De provincie Overijssel die de academies voor streekcultuur ziet als eerste versterkers van de streektalen, heeft het zowel de IJssel Academie als ons eigen Van Deinse Instituut nu ook financieel mogelijk gemaakt om die taak uit te voeren. Vooreerst voor drie jaar gaan in beide centra dialectconsulenten aan het werk. Op voorbeeld van de noordelijke provincies, die al vele jaren 'zukke leu' hebben ingezet. En naar we hopen ook ter navolging van elders, met name in onze nabuurprovincie Gelderland.

Uit het Gelderse, in de persoon van dr. Lex Schaars, leider van de taalkundige afdeling van onze zuster het Staring Instituut, kwam enkele jaren geleden het initiatief tot het gemeenschappelijk bestuderen en in woordenboeken en grammatica's vastleggen van de Gelders-Overijsselse Streektalen. Dit G.O.S.-project, door ons ondersteund via toen nog de Twente Akademie, is nu opgenomen in het takenpakket van de dialectconsulenten. Ook het Landeskundliches Institut für West-Münsterland en Vreden en taalkundigen uit noordelijker Duitse grensstreken worden erbij betrokken. De Nedersaksische dialecten zijn niet voor niets Europees erkend.

De culturele identiteit van Overijssel wordt uitgehold, naarmate er meer traditionele dialectsprekers wegvallen en daartegen moet een dam worden opgeworpen. Dat is de gedachte achter het door Provinciale Staten aangenomen subsidievoorstel.

Op basis van een jaarlijkse bijdrage (voorlopig drie jaar dus) hebben beide instituten professionele krachten aangesteld die samen met zoveel mogelijk vrijwilligers een dubbele taak op zich genomen hebben. Een derde van hun tijd is voor steun aan het streektaalonderzoek bestemd, de rest voor het promoten van het dialect in de eigen regio.

Dat promoten is alleen al nodig om de Europese erkenning van het Nedersaksisch als regionale taal handen en voeten te geven. De opname ervan in een Europees Handvest, eind 1995, blijft een formele zaak zonder veel gevolgen, zolang er geen 'aantoonbaar draagvlak' is (de woorden zijn van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken) voor het gebruik van de streektaal in maatschappelijke geledingen als bijvoorbeeld rechtspraak, openbaar bestuur, onderwijs, cultuur en media.

Ga er maar even aan staan! Er is natuurlijk meer tijd nodig dan drie jaar om het zover te brengen. ook het samenstellen van de beoogde woordenboeken (vijf delen, systematisch geordend, over mens en wereld, zoals het WALD-systeem van het Staring Instituut dat doet) lukt niet binnen zo'n termijn. Maar er moet een begin gemaakt worden van dusdanige kwaliteit dat het iedereen overtuigt van de noodzaak

om het karwei af te maken. Dat is geen werk voor geleerden in torentjes, maar vergt een nauwe samenwerking tussen deskundigen vanuit de wetenschap en het platproatende gewone volk.

Als ooit de tijd voor zo'n aanpak rijp zou zijn, dan is het nu wel. Zie de belangstelling voor de streektaal, van Europese Commissie tot plaatselijke en regionale dialectverenigingen. Een goede zaak dus, dat de nieuwe dialectconsulenten zich op het hele terrein gaan inzetten.

Gedeputeerde Staten onderkennen in hun subsidievoorstel dat de beide academies te weinig middelen hadden om het onderdeel streektaal van hun takenpakket volwaardig uit te voeren. Daarin is nu royaal voorzien.

Welkom, 'platperfester'

Per 1 januari is uit negen sollicitanten, Gerrit Kraa benoemd tot streektaalconsulent voor Twente. Wat vindt zijn hand om te doen naast het steunen van het GOS-project? Dat blijkt wel uit een lange lijst vragen 'uit het veld', die de academies ten behoeve van 'Zwolle' hebben verzameld. Laten we die uit wetenschappelijke hoek even buiten beschouwing, dan blijft er nog een bonte mengeling over van informatiebehoefte bij onderwijs, auteurs, media, verenigingen en zo maar geïnteresseerden.

Dat gaat over beoordeling van scripties en manuscripten, spellingsadviezen, betekenis van woorden, medewerking aan boekpresentaties en manifestaties, het houden van lezingen, met maken van vertalingen.

Het is duidelijk, dat de nieuwe man meer in zijn mars moet hebben dan een antwoordapparaat. Eigenlijk nog meer dan een 'platperfester'! Maar voorlopig zou je hem zo kunnen noemen.

Gerrit Kraa

De nieuwe man is geen onbekende. Nog afgelopen herfst was hij in het nieuws als auteur van het eerste schoolleesboek in het Twents 'Jewilmke' en als medeorganisator van het theatergebeuren 'Twentaal' in Almelo,

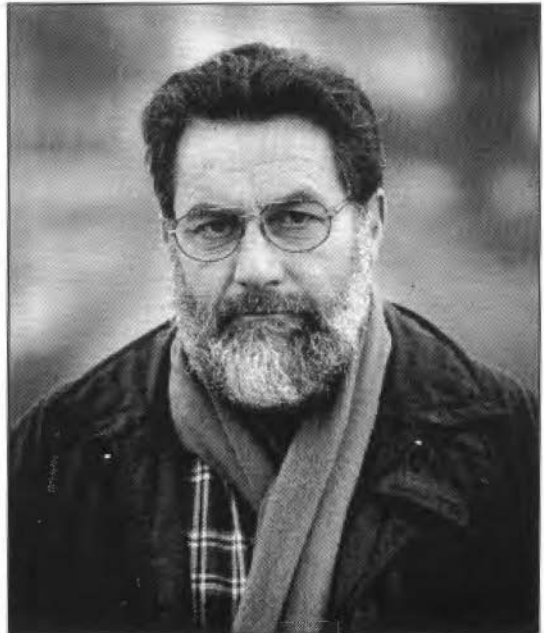


Foto: de Twentsche Courant Tubantia

samen met onze directeur Thea Kroeze (die overigens, net als schrijver dezes, tot op het laatste onkundig was van zijn benoeming).

Gerrit Kraa zou je een moderne plaatschrijver uit de school van de Twentse schoolmeesters (als Vloedbeeld en Bernink) kunnen noemen, die de Twenten hun eigen cultuur hielpen ontdekken. Ook hij komt uit het onderwijs (leraar Nederlands en Frans en schooldecaan bij Reggestein in Rijssen). Hij is ook organist en publiceert in en over die wereld.

In de Twentse beweging maakte hij zich verdienstelijk als bestuurder van onder meer Twente Akademie, Kreenk vuur de Twente Spraok, schrijversbond en Overijssels platform streektalen. En wie hem nog niet hoorde voordragen uit eigen werk, heeft wat gemist. Alle vertrouwen dat hij deze nieuwe uitdaging aan kan!

INFO-BORD BIJ VOORMALIG HUNEBED TE MANDER

Het perceel bouwland in het Manderstreu, waar dr. C.C.W.J. Hijzeler in 1957 de restanten van een hunebed ontdekte, is sindsdien onbeschermd gebleven. Elk voorjaar opnieuw werd het land omgeploegd en dan kon men aan de anders gekleurde grond de plek herkennen waar het hunebed had gelegen. Ook was de kans dan groot er scherven van prehistorisch aardewerk te vinden. In 1995 veranderde het bewuste perceel grond van eigenaar. Het kwam in handen van Jan Booijink uit Mander, een man die er al lang van droomde het hunebed weer in zijn oude staat op te bouwen, met stenen van elders. Hij besprak zijn plan met onze provinciaal archeoloog Ad Verlinde, die hem onder meer wees op de enorme kosten die dat met zich mee zou brengen. Maar Verlinde bood wel een alternatief. Het ROB zou het uiterlijk van het hunebed restaureren in de prehistorische staat, namelijk in de vorm van een grafheuvel.

Het ROB wilde echter eerst nog een heronderzoek doen onder meer om te bepalen of voor het voormalige hunebed met de directe omgeving de status 'Archeologisch Monument' kon worden aangevraagd.

In oktober 1995 vond dit onderzoek, in samenwerking met het BAI in Groningen, plaats. Het resultaat overtrof alle verwachtingen. (Een verslag ervan, geschreven door J.N. Lanting en A.D. Verlinde, verscheen in 't Inschrien 1996 nr. 2)

Op het terrein ligt nu het 'afgedekte' hunebed. Het steekt prachtig af tegen een bosrand. Het terrein is afgebakend met een laag hekwerkje waarbinnen enkele boompjes zijn geplant.

En sinds 31 oktober j.l. staat er ook een groot informatiebord van het ROB. In het kader van '1200 jaar Mander' en het 50-jarig jubileum van het ROB werd het onthuld door de burgemeester van Tubbergen, mr. J.A.M.L. Houben. Onder de aanwezigen bevonden zich schrijfster dezes en haar echtgenoot H. Paskamp uit Mander (zoals pas later bleek, uitgenodigd als vertegenwoordigers van de Oudheidkamer Twente).

M. P.v.S

LIEF EN MEISJESACHTIG

Riet Luiten

Je moet er voor in de stemming zijn, maar als je wilt zwijmelen kijk dan in ons depot in de meest linkse hangkast; daar vind je de meest kleurrijke en luxe en oudste japonnen uit onze collectie. Negentiende eeuwers, burgerjaponnen, niet bedoeld om in te werken. Wonder boven wonder bewaard gebleven, misschien om hun sentimentele waarde. Niet alleen de draagster heeft hem bewaard, ook haar kinderen en kleinkinderen. Of was de draagster hem al vergeten en vonden andere nakomelingen het de moeite waard om te bewaren als herinnering aan een moeder, een grootmoeder. Ik weet het niet.

Laten we er een wat beter bekijken. Ik stel me voor dat het hier gaat om een verlovingsjapon. Verder zwijmelend zie je een jong meisje. Samen met vriendinnen verpozend - wandelen was niet zo in de mode - in de nog stille en ongerepte dreven rond Vriezenveen, want daar kwam ze waarschijnlijk vandaan.

Helemaal in de stijl van die tijd. De meisjes-look. Schattige kleine prints op wijd uitwaaiende enkellange rokken. Poffende ballonmouwen. Luifelhoedjes, in de dertiger jaren van de 19de eeuw nog niet al te strak om het hoofd, gesloten met een satijnen strik. Lief, lief.

Ballerinaschoentjes met bandjes kruiselings over de wreef, witte kousen versierd met fijne ajourpatronen op de enkel of soepele laarsjes.

Het ideaalbeeld was klein en tener, kleine handen en voeten, smalle middeltjes. De meisjesachtige boezem weggedrukt door een strak lijfje en verborgen door platte sjaalkragen. Verder donkere vochtige grote ogen, geen noemenswaardige kin of neus en een mond als een rozenknopje.

Het haar, liefst donker, in het midden gescheiden en in de nek in een wrong of in lussen vastgezet. Ze leek eigenlijk te teer om zonder de steun van haar kleren overeind te blijven. Het hoofd timide terneergebogen op een slanke nek boven ronde afhangende schouders. Hoe meer afhangend, hoe beter. Een kindvrouwje, onvolwassen naar lichaam en geest. Onschuld en naïviteit werden verkozen boven intelligentie en geestigheid. (En in deze tijd was George Sand in Frankrijk de eerste vrouw die, met de daarvoor vereiste toestemming, een pantalon droeg in het openbaar.)

Echter, vrouwen die aan het ideaalbeeld voldeden namen deze 'meisjesmode' met graagte aan, net als in onze tijd.

Anderen waren minder gelukkig. Vrouwen van middelbare leeftijd, grote vrouwen of zij die niet zwak en hulpeloos wilden lijken, zullen de kleding aan hun eisen hebben aangepast. Andere kleuren, zwaardere stoffen, minder pof in de mouwen enzovoorts.





Maar dit artikel gaat niet over grote vrouwen. Het gaat over een jurk. Onze jurk. Een meisjesjurk, fijntjes en romantisch. Het ideaalbeeld van die tijd zou erin gepast hebben.

Maar zoals vaker in het leven valt er weinig te zwijmelen. Al het hierboven beschrevene, alle achtergronden, alle lief en leed van het romantische geheel is samengevat in een nummer: OHK KT 2 a,b.¹ En met deze nuchtere aanduiding staan we weer stevig op de Elderinkshuiszolder en in de realiteit.

Japon KT 2 a,b komt uit de collectie Harmsen. Deze heeft, volgens de bedankbrief van de heer Van Heek, directeur van het Rijksmuseum Twenthe aan Mevr. H. van Gunst-Harmsen, d.d. 9 oktober 1943, toebehoord aan 'grootmoeder Winter'.

De japon werd destijds samen met enkele andere kledingstukken door de heer P. Molijn aangeboden namens de familie Harmsen te Vriezenveen.

De grootmoeder uit dit verhaal was Derkina Winter. Ze leefde van 1824 tot 1884 en huwde op 19-jarige leeftijd met Derk Gerhardus Harmsen. Deze Derk vertrok in 1830 op 14-jarige leeftijd naar St. Petersburg. Hij stichtte onder de naam Harmsen en Co. een zaak in de Gostini Dwor, een grote winkelgalerij in St. Petersburg, in 1840.

Er waren waarschijnlijk meer deelgenoten in de zaak omdat Derk al na drie jaar naar Vriezenveen kon terugkeren om daar, naast het zakendoen, te huwen met Derkina.

Het gezin bleef er wonen tot 1867 en verhuisde toen naar St. Petersburg.

In 1874 repatrieerde men. Op 1 mei 1884 overleed Derkina. Het echtpaar kreeg twaalf kinderen waarvan er drie op jonge leeftijd stierven.

Had Derkina de japon bewaard als zoete herinnering aan een leven dat niet zo vol zorgen en plichten was?

De japon

De japon is van katoen. Wit, bedrukt met een patroon van fijne, bijna zuurstokroze, gestileerde ranken. Nu verkleurd naar crème/vaalroze. Het aansluitende lijfje heeft een wijde boothals afgezet met een platte, doorlopende kraag van 7,5 cm breedte. Onder de kraag loopt een tunneltje met daardoor heel smal keperband om de japon op maat te maken zodat ze niet van de schouders zou glijden.

Het voorpand bestaat uit vier delen waarbij de coupe in de twee voor-zijnamen is verwerkt. Het achterpand bestaat uit twee delen, en wordt middenachter gesloten door middel van negen haakjes en trensjes. Het lijfje is gevoerd met witte katoen.

De rok heeft vier banen, elk met een stofbreedte van 85 cm en is rondom zeer fijn gerimpeld. In de linker voor-zijnaad² is een kleine langwerpige zak genaaid, zo'n 10 bij 5 cm. De taille is 60 cm.

De zoom is 2 cm breed en aan de binnenkant van de rok 15 cm, tegengevoerd met crème katoen.

De lengte van het lijfje is 32 cm, die van de rok 95 cm. Gezien deze maten en er enigszins rekening mee houdend dat deze voorouders niet onze gemiddelde lengte hadden, kunnen we aannemen dat de japon heeft behoord aan een jong meisje of jonge vrouw. De mouwen zijn zeer breed, rond de elleboog 65 cm, en sluiten strak om de pols. 'Schapenboutmouwen' of 'manches à gigot'. Bovenaan de mouw is deze hele breedte in fijne plooiën gelegd. Dus aansluitend om de bovenarm, zodat het de schouders meer rond en afhangend maakt, helemaal het ideaal.

De pelerine heeft dezelfde halsuitsnijding als de japon. Hij valt middenachter tot net over de taille. Voor heeft de pelerine afgeronde punten. Een 5 cm brede volant loopt vanuit de middenachterpunt naar de beide voorkanten.

Overall zijn engelse naden gebruikt, dubbelgestikt, nergens rafels of slechts omgeslingerde delen. Als naaigaren is dun linnendraad gebruikt.

Ondanks de fijnheid van de stof, de hoge ouderdom en de verre van ideale opbergmogelijkheden, zit deze japon nog steeds stevig in elkaar. Het hele ensemble is ongelooflijk vuil.

De kostuumgeschiedenis

Tijdens de romantiek (± 1815-1850) heerste in alle takken van kunst een heimwee naar het verleden. Een periode vol dromerig dwepen, vlak voor de preutse burgerlijkheid van het Victoriaanse Engeland. Een periode van Weltschmerz. De liederen van Schubert. Een belangstelling voor het verleden, aangewakkerd door het opkomend nationalisme.

Een echte dame ziet er in deze tijd zwak en ziekelijk uit. Men snoert en kuurt zich suf om het ideaal te benaderen. Flauwvallen is het toverwoord, natuurlijk altijd met een heer in de buurt om lijdzaam en elegant tegenaan te zakken.

De vrij rechte rokken uit de jaren 20 van de 19de eeuw werden wijder.

De taille, eerder vlak onder de boezem, zakte op haar plaats. Vaak werd rond de taille een ceintuur gedragen. De rok was nauwelijks enkellang. Onder de rok hoorde een serie onderrokken. Nog geen hoepelrok, die komt pas rond 1850, toen de rokken zo breed waren dat de vracht onderrokken die eronder hoorde niet meer te tillen was. (Om een idee te geven: de schilderijen van Winterhalter, Monet etc., Romy Schneider als Sisi etc.)

De mouwen werden zeer breed, een karakteristiek element aan het begin van de dertiger jaren. Ze werden op volle breedte gehouden door kussens of frames.

Een volledige wijde mouw heette 'Imbecile', een mouw die vanaf de elleboog tot aan de pols strak was en daarboven poffend, heette 'donna Maria'. Na 1835 werden de mouwen nauwer aan de bovenkant, zoals bij onze japon, en zakte de breedte naar de pols. Rond 1840 waren de mouwen helemaal recht.

De benaming 'schapenboutmouw' is een algemene benaming voor een lange pofmouw met een strakke sluiting om de pols. In de kostuumgeschiedenis waren er tot nu toe

drie perioden waarin deze aan de orde was: 1550-1600, (denk aan de portretten van Elizabeth I van Engeland), van 1820-1840 (onze japon) en van 1890-1900 (kijk maar op familiefoto's).

Door die wijde mouwen en wijde rok leek de taille breekbaar slank.

De 60 cm taillewijdte van onze japon is ook weinig. Hierbij moet echter worden bedacht dat er driftig werd ingesnoerd en omdat in 1828 metalen vetergaatjes bedacht zijn, kon er ook behoorlijk getrokken worden. Verder is het optisch zo, dat met al die ballonvormige kostuumonderdelen rond armen en heupen, zelfs iemand met een fors postuur een taille zou hebben.

Aan het einde van de dertiger jaren werd de rok weer langer en de neklijn hoger. De taille bleef op haar plaats. En zou daar blijven tot aan de roaring twenties van de 20ste eeuw toen ze zakte tot de heupen.

Zo zien we dat de periode, waarvan onze japon de kenmerken heeft, eigenlijk helemaal niet lang duurde. Vergelijkend met de reguliere kostuumgeschiedenis voldoet de japon aan de eisen waarbij ze in de categorie 'romantiek' valt, en klopt ook de datering op de kaart: 1836/37. In werkelijkheid zal ze van later datum zijn. Vriezenveen lag immers wel enigszins abseits. Ook zal de vorm aangepast zijn aan de smaak van Derkina, haar stand en de plaatselijke gewoontes. Men liep in deze kringen vaak niet zo ver achter bij de heersende modes van zijn tijd als wij wel eens denken.

De stijl van de japon is die van een goede middenklasser. Simpel, stijlvol, voorzien van de kenmerken van haar tijd.

Lief en meisjesachtig.

NOTEN

1. OudheidKamer Kostuum/Textiel
2. De banen zijn niet symmetrisch verdeeld. Middenachter is geen naad. De split middenachter is in de stof geknipt en adequaat afgewerkt. De linker zijnaad is naar voren verschoven.

LITERATUUR

- Harmsen, D.G., 'Vriezenveners in Rusland', (Almen, 1966)
- Kohler, Carl, 'A history of costume', Dover Publications, (New York, 1963)
- Laver, James, 'Kostuumgeschiedenis' 2e druk Vert. Cantecler. Oorspronkelijk: 'A concise history of costume', (Londen, 1969)
- Beurden, Leontien van, 'Over mode en mensen', SUN (Nijmegen, 1994)

HET AGNESKLOOSTER TE OLDENZAAL

Voorlopig verslag van een opgraving door de AWN

E. Ulrich en H. Wieringa

Het is vanzelfsprekend het intrappen van een open deur als ik U vertel dat Oldenzaal een van de weinige middeleeuwse steden van Twente is (stadsrechten verkregen in 1249). Rondom de Plechelmus (als centrum van de oude binnenstad) zullen dus waarschijnlijk interessante zaken te vinden zijn. Dat aan dit soort gegevens tot voor kort niet al te veel aandacht werd besteed - overigens geldt dit voor geheel Nederland - is algemeen bekend.

In de driehoek Kloosterstraat, Boterstraat, Nagelstraat wordt binnen afzienbare tijd een geheel nieuw winkelcentrum gebouwd. De bestaande bebouwing dient in zijn geheel te verdwijnen (voornamelijk enkele oudere huizen en een paar na de oorlog gebouwde scholen). Veel is daaraan niet verloren; er wordt echter ook een oud vakwerkhuisje gesloopt en dat is zeer jammer.

Op oude kaarten, zoals die van Blaeu, staat duidelijk aangegeven dat op deze plek een klooster heeft gestaan, namelijk het Agnesklooster. Vanzelfsprekend is de naam Kloosterstraat hier rechtstreeks het gevolg van. Op deze plek staat nu nog de voormalige Radboudschool.

In overleg met de gemeente Oldenzaal en de woningbouwvereniging Oldenzaal, de huidige eigenaar van deze voormalige Radboudschool, werd er onder het schoolplein gezocht naar mogelijke restanten van dit Agnesklooster. Na anderhalve week boren werden er inderdaad muurresten gevonden.

Reden genoeg om de opgraving wat groter aan te pakken.

Enige publiciteit mobiliseerde de bevolking; de gemeente kwam met een financiële tegemoetkoming en er kwam hulp van een aantal enthousiaste inwoners van Oldenzaal. Het geheel bleef onder leiding van de AWN afdeling 19, voor niet ingewijden: 'Archeologische Werkgemeenschap Nederland, afdeling Twente'.

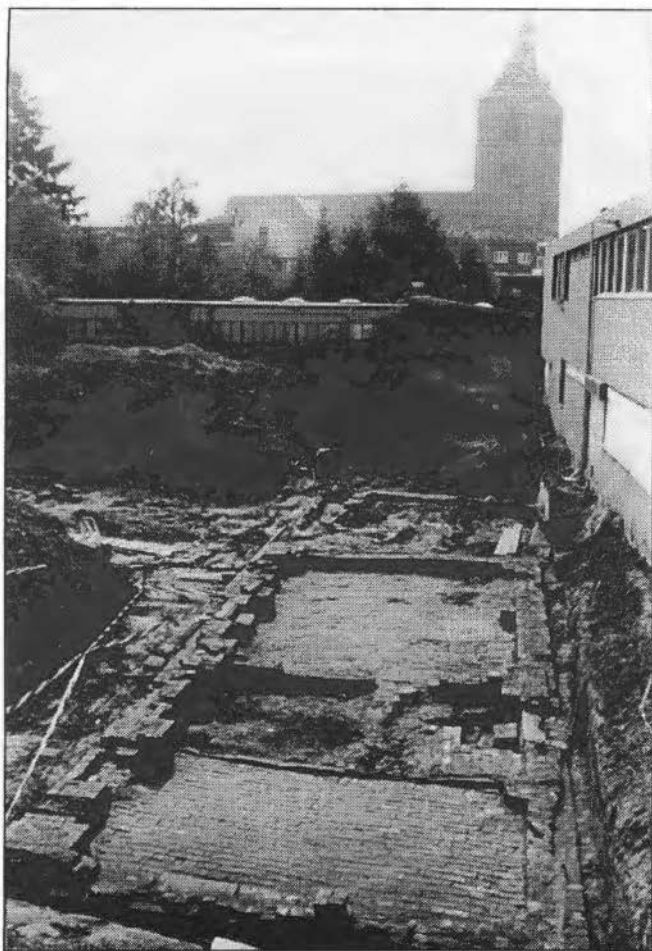
Het tot nu toe behaalde resultaat is werkelijk verbluffend.

Wat is er van het klooster bekend

Eigenlijk vrij veel. De geschiedenis van dit vrouwenklooster begint in 1380, het is dan een begijnenhuis. In 1400 wordt dit begijnenhuis een klooster.

Het klooster wordt gewijd aan de heilige St. Agnes en behoort dan tot de derde orde van St. Franciscus. De nonnen die er verbleven noemden zich Tertiariissen.

In 1465 wordt van dit klooster gezegd dat het in bloeiende welstand verkeerde. Het werd bewoond door zestig nonnen. Eveneens in 1465 kregen zij toestemming om twee torenklokken te hebben, de vernieuwde en vergrote kloosterkerk te doen in



Hoofdgebouw op de voorgrond.

wijden, een kerkhof aan te leggen en een rector aan te stellen om de heilige sacramenten toe te dienen en de heilige diensten te verrichten.

Rond 1506 hadden de nonnen het voornemen om het klooster te verplaatsen naar het landgoed Singraven in Denekamp, dat eind 1505 door de eigenaar, Frederik van Twickelo, aan de moeder overste was verkocht.

Dit plan werd echter, om onbekende redenen, niet tot uitvoering gebracht.

De zusters bleven in Oldenzaal en verkochten het gehele buitengoed Singraven in 1515 aan graaf Everwijn van Bentheim. De opbrengst werd waarschijnlijk gebruikt om de vijf

jaren eerder door de hertog van Gelre aangerichte schade aan het klooster te herstellen.

De Hervorming, maar zeker ook de Tachtigjarige Oorlog, waren er de oorzaak van dat begin 1600 de tucht verslaptte. En wel op een zodanige wijze dat de toenmalige vicaris en proost van Oldenzaal, Sasbout Vosmeer, moest ingrijpen.

Krachtens een brief van 17 juni 1606 verbood hij alle geestelijken om de zusters de biecht af te nemen of ze de heilige sacramenten toe te dienen vóórdát ze onder

de gehoorzaamheid van moeder overste waren teruggekeerd. Toen dat niet hielp, beval hij op 17 mei 1612 de overgebleven nonnen het klooster te verlaten op straffe van uitsluiting.

Wie wilde blijven moest een nieuw noviciaat doormaken. Er ontstond een verwoede strijd tussen de nieuwe en oude zusters om het bezit van het klooster.

De beslissing viel tenslotte uit ten gunste van de nieuwelingen, die in 1629 de regel van de Minderbroeders (Observanten) aannamen. Sedert dat tijdstip heetten de zusters 'Clarissen' met aan het hoofd een abdis. Mogelijk heeft deze verandering ertoe geleid dat het aantal zusters snel afnam.

In 1637 verbleven er nog maar 27 nonnen binnen de muren van het klooster. De toestand verergerde snel.

In 1643 werd zelfs aan de Staten van Overijssel een geldlening gevraagd van 800 gulden om het zeer bouwvallige klooster in stand te houden. Eind 1650 komt er een eind aan het bestaan van de kloostergemeenschap.

Samenvattend: een lange en interessante geschiedenis.

Er kan verwacht worden: ommuring, een kapel, kloostergebouwen en bijgebouwen.



Non, let op het gebogen hoofd.

Wat is er gevonden

Eigenlijk kan men in een gebied, waar zoveel gebouwd is in de loop der jaren, niet al te hoge verwachtingen hebben van eventuele vondsten. Wie schetst onze verbazing dat wij niet alleen muurresten maar zelfs complete vloeren hebben teruggevonden!

Allereerst de kapel. Hiervan zijn bijna de complete resten van de muurfundamenten teruggevonden. Het is een oostwestgericht gebouw geweest van 17 bij 19 meter. Vanzelfsprekend is er gezocht naar begravingsresten. Deze zijn in de kapel niet gevonden. Wel kwamen er in het midden van het gebouw twee poeren van zuilen te voorschijn. Waarschijnlijk zijn dit de resten van een soort balkon, alleen toegankelijk voor de nonnen (een zogenaamde nonnengalerij). Het 'gewone volk' kerkte op de begane grond. Loodrecht op de kapel vonden wij de restanten van een zeer interessant gebouw, het **begijnenhuis**. Dit gebouw, met een totale oppervlakte van 15 bij 6 meter, stelt ons voor een groot aantal vragen. Het was in drie ruimtes verdeeld: een keukengedeelte, een entreegedeelte met ingangspartij en drempel, en een grote ruimte die ongeveer de helft van het gebouw innam. Zowel het keukengedeelte als de grote ruimte waren voorzien van een complete 'kloostermoppen' vloer. Onder de vloer van de keuken bevonden zich maar liefst twee oudere vloeren. In de oostkant van deze keuken vonden wij een dichtgemetselde nis. Nadat deze nis was opgebroken kwam er, naast een aantal scherven, een prachtige middeleeuwse kandelaar te voorschijn.

Heel bijzonder waren de vondsten bij de oostelijk zijmuur. Door hier heel voorzichtig te graven (of liever te schrapen) kwamen er **negen begravingen** te voorschijn. Wonderlijk gaaf. Het waren allen jonge vrouwen, begraven niet in een kist maar op een eenvoudige plank. Resten van deze planken waren duidelijk aanwezig. Het waren dus nonnen die vanwege hun gelofte van armoede op een zeer eenvoudige manier ten grave waren gedragen. Ze lagen allen met hun voeten naar het oosten. De schedels waren echter zodanig opgetild en gesteund, dat de overledenen naar het oosten keken. Merkwaardig was niet, dat er geen enkele grafgift werd gevonden (de armoedegelofte) maar wèl dat er ook geen enkele trouwring aanwezig was.

Tot zover een summiere beschrijving van de gebouwen. Er waren echter nog meer belangrijke vondsten. Hiervan vermelden wij er enkele: In de oostelijke hoek van het opgravingsterrein werden de resten gevonden van een oude **houten put**. Hierin werd een scherfje aangetroffen van Pingsdorf aardewerk. Deze put moet dateren uit het jaar 900, dus een honderdtal jaren vóór de stichting van het klooster. De bijbehorende boerderij zou de Beleninkshof kunnen zijn.

In de nabijheid hiervan lag een groot aantal **mannengraven**. Deze mannen waren wèl begraven in kisten. Wij vonden slechts summiere houtresten maar welk de spijkers. Zij waren begraven binnen de muren van het klooster. En dat is een beetje raar. Ze bleken echter van veel latere datum. Het klooster had toen zijn functie als klooster waarschijnlijk al verloren.

Heel bijzonder was een zeer gave **zandstenen put** van 6 meter diep.

Elk archeologisch hart gaat sneller kloppen als er zo'n fraaie put gevonden wordt. In de loop van honderden jaren valt hier van alles in. Dus uitgraven tot op de bodem. Dat viel niet mee, want de put was geheel opgevuld met puin. Desondanks werd dit karwij toch geklaard. De vondst bestond onder andere uit een complete klei pijp, ivoren kammetje, dobbelsteentje en een aardewerken kommetje.

Op diverse plaatsen in het opgravingsterrein werd de oorspronkelijke **middeleeuwse bestrating** teruggevonden, hoogst merkwaardig en bijzonder.

Het geheel stelt ons voor een groot aantal nog onopgeloste vragen.

Er zijn diverse muurresten gevonden die wij nog niet kunnen verklaren. Hoe hebben de diverse verbouwingen vroeger plaatsgehad. Waar komen de mannenskeletten vandaan....

Gelukkig hebben wij in de laatste tijd enige weken hulp gehad van deskundigen. De rapporten van hun bevindingen moeten nog komen.

Aan het slot van dit zeer voorlopige verslag nog het volgende. Een groot gedeelte van het te bebouwen terrein hebben wij nog niet kunnen zien omdat er nog schoolgebouwen op staan. Het schijnt in de planning te liggen dat deze gebouwen aan het begin van het volgende jaar worden verwijderd. Wij zullen alles in het werk stellen om in overleg met de gemeente Oldenzaal en de projectontwikkelaar het gehele gebied grondig te onderzoeken.

TENTOONSTELLING 'ENSCHEDESE SCHILDERS'

De Stichting Historische Sociëteit Enschede Lonneker is van zins een tentoonstelling te organiseren met als titel 'Enschedese schilders'.

Het streven is deze tentoonstelling te laten plaatsvinden van maart t/m juni 1999 in het museum Jannink.

De bedoeling is werk te laten zien van kunstenaars die uit de gemeente Enschede (Lonneker, Glanerbrug etc.) afkomstig zijn/waren, of kunstenaars die de gemeente Enschede tot onderwerp hadden/hebben. Het tijdvak loopt van tot 1999. In verband met de ruimte in het museum en het aantal kunstenaars is gekozen uitsluitend voor schilderijen: olieverf, acryl of materie-schilderkunst.

Verder ligt het in de bedoeling een korte documentatie, met waar mogelijk een portret van de betreffende kunstenaar, samen te stellen.

Mocht u in het bezit zijn van een schilderij dat naar uw mening voldoet aan de bovengestelde criteria, en staat u niet afwijzend tegenover het voor de duur van de tentoonstelling in bruikleen geven ervan, dan stellen wij het op prijs als u contact opneemt met Rietje Luiten (tel. 053 4771148) van de Historische Sociëteit.

HERINNERINGEN AAN HET ELDERINKSHUIS

Arnold Fortuin

Stomverbaasd was ze. En teleurgesteld. Mevrouw J.A. van der Kuij-Simons, die in 1954 uit het Elderinkshuis trouwde, waar ze in 1930 werd geboren kwam deze zomer nog eens een voorzichtig kijkje nemen in haar oude woonhuis. "Van binnen ziet het er niet meer uit", was haar eerste, onthutste reactie. "Als je binnenkwam -we woonden boven, beneden was het agentschap (later, tot de verhuizing naar de Markt in 1956, filiaal) van de Nederlandsche Bank- ging je via een marmeren gang en een imponerende trap naar ons huis. Die trap is verdwenen, al het imposante, wat ik mij uit mijn kinderjaren

herinner, is weg. Ze hebben er van binnen een kantoren-complexje van gemaakt, maar ik herken bijna niets meer. Gangen met aan weerszijden kamertjes, zowel boven als beneden. Zo zag het er in mijn jeugd toch niet uit."

Op de begane grond van het Elderinkshuis waren kantoren van een agentschap van de Nederlandsche Bank. "Mijn vader was er procuratiehouder bij meneer Elderink. Als je via de achterzijde, onze ingang, binnenkwam, zat dat kantoor aan de linkerkant (waar nu de grote kamer is A.F.); rechts was, tot de eerste tijd van de oorlog, een heel slijk kantoor van iets als Lancashire Company. Een Engelse vestiging met deftige mensen en met dikke tapijten op de vloer. Toen de Engelsen vertrokken waren, heeft Winterhulp er een tijdje ingezet, alsook de Nederlandsche Unie. Daarna bleven deze ruimten ongebruikt. Totdat de weggebombardeerde Openbare Leeszaal en Bibliotheek er een tijdelijke jeugdbibliotheek in vestigde.

Ik ken ze nog bij naam, de mensen die op het Engelse kantoor werkten: de heren Vonderhorst, Bonsink en mevrouw Gorter. Er was op die verdieping een keukentje voor de koffie en de thee." Boven woonde de familie Simons, van oorsprong afkomstig uit Friesland. De agent van de Nederlandsche Bank, Elderink, woonde in het naastliggende huis, dat door een stal en later garage met het huidige Elderinkshuis was verbonden. "We hadden een enorm grote tuin. Er stonden (vrucht)bomen, struiken, bloemen en er lag een grasveld. Die tuin die tot aan de gereformeerde kerk aan de Wilhelminastraat reikte, werd dagelijks bijgehouden door een tuinman. De chauffeur van de ongetrouwde heer Elderink woonde in een tuinhuisje, wel wat eenzaam vond ik vroeger".

De bovenverdieping van het Elderinkshuis werd het domein van de Friese familie. Waar nu de boeken, in hoge rekken, wachten op lezers en waar het leeszaaltje ruimte biedt voor gasten, was de salon en de zitkamer.

De aangrenzende vertrekken waren slaapkamers en er was een grote woonkeuken (met bijkeuken) voor de familie. Het huis telde twee zolders, herinnert mevrouw Van der Kuij-Simons zich. "Op de eerste zolder, een hele grote over het hele huis die je met een gewone trap kon bereiken, bewaarde mijn moeder de aardappels.

Op de tweede zolder lag niets. Ik kwam er in de oorlog alleen als ik met mijn vader op het dak klom om naar de Engelse vliegtuigen te kijken, die hun voorraad bommen richting Duitsland brachten."

Op 10 oktober 1943, de dag dat Enschede zwaar door een verdoemd bombardement werd getroffen, sloeg er een bom in, vlak voor het Elderinkshuis. De beschadiging viel gelukkig mee; er sloeg een stuk uit de muur aan de voorkant en er knalden wat raampjes uit de kozijnen. Dat kun je nu nog zien als je voor het Elderinkshuis gaat



Mevrouw Smies uit Enschede, een nicht van het stiefkind (mevrouw Thung uit Veenendaal) van Elderinks chauffeur Horstman, verraste het Van Deirse Instituut onlangs met een bijzondere foto van de achterzijde van het Elderinks-complex. Op deze foto is duidelijk te zien dat het complex uit twee vrij identieke gebouwen bestond, met daartussen een stal, die later als garage werd gebruikt. De heer Elderink woonde in het rechtergedeelte; links is het gebouw te zien, waarin thans het Van Deirse Instituut is gevestigd. Over de geschiedenis van het Elderinkshuis is reeds vaker geschreven in 't Inschrien en in Stad en Land.

staan. Die raampjes met een paarse gloed zijn zo oud als het huis, de blanke ramen zitten er in sinds het herstel van de bomschade. "We moesten verhuizen. We konden een nachtje bij familie terecht. Toen de schade was hersteld, kwam de Jeugdbibliotheek in de ruimte van de Engelse firma. Voor mij was dat een bijna dagelijks feest. Nooit meer heb ik dichterbij een bibliotheek gewoond dan toen. Wat heb ik toen veel kunnen lezen. Samen met mijn vriendinnetje Alma, kleindochter van meneer Elderink. Zij woonde in die tijd aan de Marthalaan. Na mijn vertrek uit Enschede ben ik haar helaas uit het oog verloren".

VERHUISBERICHT VAN HET INSTITUUT KUNST EN CULTUUR (KCO)

Het nieuwe adres op 01-10-1997:

Bezoekersadres: Kamperstraat 11/13, 8011 LJ Zwolle
 Postadres: Kalverstraat 6, 8011 LH Zwolle
 Postbus: 1229, 8001 BE Zwolle
 Telefoon: 038-4225030
 Fax: 038-4218411
 E-mail: KCO@noord.bart.nl

INTERIEURTEXTIEL

De Stichting Textielgeschiedenis verzorgt jaarlijks de uitgave van de 'Textielhistorische Bijdragen', met eens in de drie jaar een themanummer. In 1997 verscheen themanummer 37 met als onderwerp 'Interieurtextiel' (Tien artikelen, 225 p.). Voor Twente van belang is het artikel van S. de Zoete: '19e eeuwse damast. Het damastbezit van Marie Cornelia, barones van Heeckeren (Twickel)'.

Te bestellen bij: St. Textielgeschiedenis, p/a Ploegstraat 10, 7552 EX Hengelo (tel. 074 2916359) onder gelijktijdige storting van f 30,- op rekening 64.47.02.419

AUDIO VISUEEL DOCUMENTATIECENTRUM OVERLIJSSEL

Hellendoorn in de jaren 1940-1951

In de ADO-serie 'De Tijd Terug in....' verscheen in november 1997 een tweedelige videofilm over 'Hellendoorn in de jaren 1940-1951'. Hiervoor is het filmmateriaal gebruikt van de heer J. Mollink te Hellendoorn, die zelf de tekst heeft ingesproken.

De VHS-videocassettes, met ieder een speelduur van ca. 40 min., kosten f 45,- per stuk, en f 70,- per twee delen en zijn te verkrijgen bij de ADO, Van Alphenstraat 11 te Nijverdal (tel. 0548-634470)

DE OELERSCHOOL VOOR 1900

J.W. Hakstegen

Over het ontstaan en de beginperiode van de school in Oele zijn helaas erg weinig gegevens terug te vinden. Het is echter wel bekend, dat in de buurschap al heel vroeg onderwijs werd gegeven.

Vòòr het ontstaan van de gemeente Hengelo (1818) behoorde de Marke Oele (ook wel als Eule vermeld) tot het gebied van het Richterambt Delden. Dit betekent, dat wij de schaarse gegevens voornamelijk moeten zoeken in de Markeboeken, het Huisarchief van Twickel en in de kerkarchieven.

De eerste berichten over wat wij als een soort schoolwetgeving zouden kunnen zien, dateren van 1666. 'Ridderschap en Steden', de Staten van Overijssel, gaven toen een 'Schoolordre voor het platteland' uit. Hierin staat in 34 regels aangegeven waaraan een schoolmeester zich diende te houden. Als eerste en voornaamste wordt genoemd, dat de schoolmeester "sal zijn een Lidtmaet, gelijk mede desselfs Huysvrouwe, van de ware Gereformeerde Kercke Christi, gesont in geloove, en in wandel stichtelijk".

Het onderwijs in alle scholen was in die tijd gebaseerd op wat de Nederduits Gereformeerde Kerk aan regels voorschreef. Reeds in 1658 hadden 'Ridderschap en Steden' in geheel Overijssel de opdracht doen uitgaan om alle katholieke schoolmeesters te ontslaan. De predikanten dienden hierop toezicht uit te oefenen. En zo lezen we in het verslag van de kerkenraadsvergadering in Delden van 18 december 1689 dat ook hier 'gevisiteerd en geëxamineerd' is naar paapse scholen en "geene is bevonden als alleen in d'bourschap Oele, waartegen gevogileerd sal worden". Er was dus in die tijd al een schoolmeester werkzaam, die volgens de rooms-katholieke beginselen les gaf, hetgeen tegen de geldende regels was.

En waarschijnlijk heeft de bemoeienis van de kerkenraad hier als resultaat gehad dat de principiële achtergronden van de 'school' werden veranderd, want reeds een jaar later, op 3 december 1690 wordt gemeld, dat de kerkenraad bij gedeputeerden der provincie om een tractement voor de schoolmeesters in de buurschappen Woolde en Oele zal verzoeken.

Over een lange periode daarna zijn geen gegevens meer voorhanden.

Pas in het verslag van de holtink over de "Markte Wolde Uldersijde op den Huijse Hengelo op den 22 van Bloeiamaand 1810" is weer sprake van een school in Oele. Hierin wordt vermeld, dat voor een bedrag van 73.6.8 reparaties aan het schoolgebouw zijn uitgevoerd en dat nog andere reparaties moeten volgen. Hieruit blijkt, dat de school dus nog steeds bestaat en kennelijk flink aan reparatie toe was.

De schoolmeester in die tijd was Jan Hiddink. In een aankondiging van een openbare verkoping op 13 juli 1816 wordt namelijk gesproken over de gebouwen en landerijen van schoolmeester Jan Hiddink. Zoals ook elders vaak gebeurde, oefende hij dus tevens het boerenberoep uit. Per 1 januari 1834 wordt door G.S. aan Jan Hiddink een pensioen van f 70,- toegekend en de gemeente Hengelo krijgt toestemming om dit bedrag met f 30,- uit de gemeentekas te verhogen². Hiddink moet echter nog lang op zijn geld wachten, want op 24 mei 1834 is hij om die reden nog steeds in functie. In een brief van die datum schrijft het gemeentebestuur aan G.S. dat nog steeds geen pensioen ontvangen is en dat Hiddink wegens zijn hoge ouderdom eigenlijk niet meer in staat is het werk uit te oefenen. Ook vermeldt men, dat hij al vanaf 1783 de schoolmeestersfunctie vervult³. Hiddink moet dus 51 jaar het vak hebben uitgeoefend.

Als opvolger treedt op 8 december 1834 Derk Hendrik Gorkink in dienst. Hij had de bevoegdheid van schoolmeester vierde rang, hetgeen inhield, dat hij enigermate moest kunnen lezen, schrijven en rekenen en dat hij minstens zestien jaar was. Een schoolmeester vierde rang mocht alleen op plattelandsschooltjes les geven. Aan zijn benoeming was echter wel het een en ander voorafgegaan. Tot nogtoe waren de schoolmeesters namelijk steeds benoemd door de markebesturen. In de praktijk kwam dit erop neer, dat de benoeming geschiedde door de eigenaar van Twickel als markerichter.

Na 1818 was dit recht op de gemeentebesturen overgegaan. De Heer van Twickel wenste echter van het benoemingsrecht geen afstand te doen. In een brief van 12 augustus 1834 vraagt de burgemeester van Hengelo aan de gouverneur der provincie hoe hij in deze moet handelen, daar Baron van Heeckeren van Wassenaer, als Heer van Twickel en erfmarkerichter aan het historisch gegroeide recht wil vasthouden. Het antwoord luidt echter, dat niet de markerichter, doch het gemeentebestuur voortaan moet benoemen.

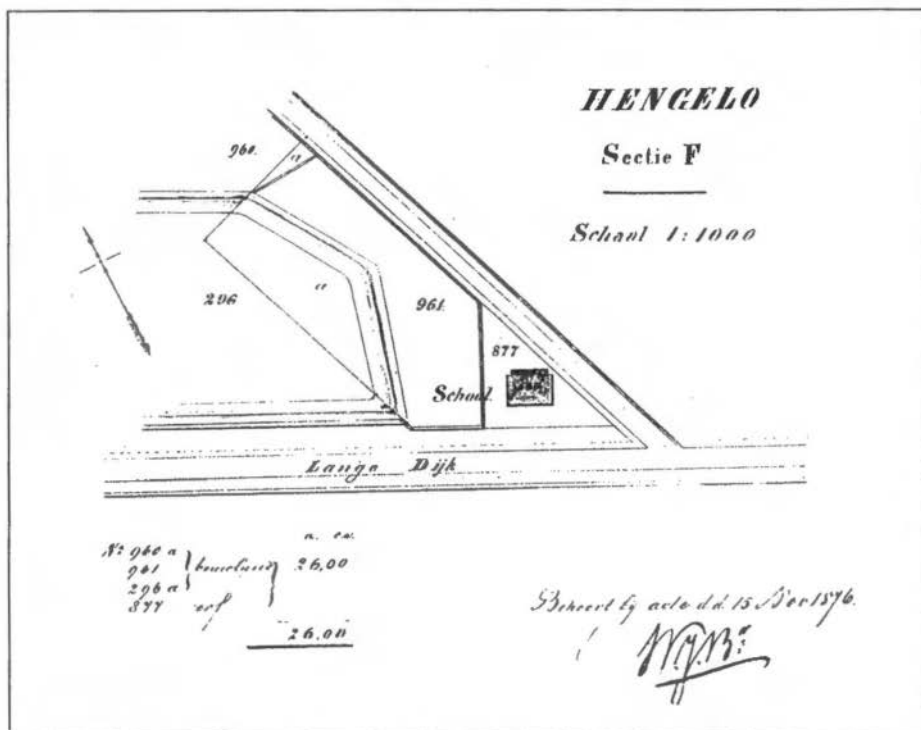
Het tractement komt namelijk ook van rijk en gemeente. Bovendien wordt het gebouw nu door de gemeente onderhouden, terwijl het markebestuur niet meer bijdraagt in de kosten. Zo wordt dus de benoeming van Gorkink door het gemeentebestuur verzorgd. In de maanden vóór hij in dienst trad werd er geen school gehouden. Het salaris was namelijk zo laag, dat men geen vervanger kon vinden. Het aantal kinderen was trouwens in die tijd erg laag, nl. tussen 20 en 25, waarbij we moeten bedenken dat in de zomer heel veel kinderen niet verschenen, omdat ze op het land moesten helpen. Uit een opgave aan de schoolopziener blijkt, dat het salaris bestond uit f 25,- rijkstractement, f 25,- uit de gemeentekas en f 2,- schoolgeld per kind per jaar.

Per 1 juli 1840 aanvaardt Gorkink een baan als schoolmeester in Deurningen. Carel Alexander Walhof neemt tijdelijk waar en wordt een jaar later ook definitief benoemd. Men brengt dan het bedrag per leerling terug tot f 1,50 maar het aantal leerlingen is inmiddels wel gegroeid tot ongeveer 80.

Tijdens de ambtsperiode van Walhof wordt een nieuwe school gebouwd. In november 1844 worden bestek en tekeningen goedgekeurd en een jaar later is de school gereed. De school werd gebouwd door aannemer Ter Horst. De provincie droeg f 415,- aan de bouwkosten bij en het rijk f 400,-.

Het inkomen van Walhof was inmiddels aangegroeid tot f 233,- per jaar. Het rijks-tractement bedroeg nog steeds f 25,-, van de gemeente ontving hij f 40,- en het schoolgeld per leerling was weer f 2,-, voor 84 leerlingen totaal f 168,-.

In 1850 wordt het rijks-tractement verhoogd tot f 50,-. Wel klaagt de plaatselijke schoolcommissie in haar verslag over 1860 over de slechte resultaten van het onderwijs, maar Walhof beroept zich daarbij op het zeer onregelmatige schoolbezoek van de kinderen. In 1861 overlijdt Walhof.



Situatie Oelerschool in 1876

Perceel 961 werd in dat jaar door Baron Van Heeckeren van Wassenaer voor tien gulden per jaar aan de gemeente Hengelo in erfpacht gegeven teneinde daarop een onderwijzerswoning te bouwen.

(Bron: Huisarchief Twickel, inv. nr. 4446)

Uit de advertentie voor een opvolger blijkt, dat het salaris is verhoogd tot f 400,- per jaar plus f 30,- voor het gemis aan een vrije woning. Per 1 januari 1862 wordt Hermannus ter Heege aangesteld. Aanvankelijk is de plaatselijke schoolcommissie zeer positief over zijn nieuwe aanpak. De schoolopziener is echter minder tevreden. Daarom brengen B. en W. zelf een bezoek aan de school en ook zij uiten daarna schriftelijk hun kritiek. In een brief schrijft Ter Heege, dat de minder rooskleurige resultaten een gevolg zijn van het grote schoolverzuim en onvoldoende schoonmaak van het schoolgebouw. Bovendien stond hij toevallig met een bezoeker aan de deur toen B. en W. door het raam naar binnen keek. Logisch, dat de kinderen dan niet normaal reageren. Ter Heege wordt in 1877 overgeplaatst naar de school in Woolde. Zijn opvolger wordt G.J. Kappert.

In 1879 wordt naast de school een onderwijzerswoning gebouwd op een stuk grond, dat voor f 10,- per jaar wordt gepacht van Baron Van Heeckeren van Wassenaer. Ook wordt het salaris van Kappert verhoogd tot f 700,-. Hoewel de plaatselijke schoolcommissie zeer is te spreken over het uitstekende onderwijs van Kappert, blijft hij slechts tot 1882 wegens een benoeming elders. Albert Bongers wordt zijn opvolger.

In deze tijd krijgen de scholen in de gemeente Hengelo allemaal een letter als aanduiding. Zo wordt de Oelerschool voortaan als school E genoemd. In 1884 wordt de school aangepast aan de nieuwe eisen. Ook gaat Bongers beginnen met het geven van herhalingsonderwijs voor leerlingen ouder dan 12 jaar. Hieraan bleek grote behoefte te bestaan. In 1890 deden zelfs 25 leerlingen mee. Bongers ontvangt hiervoor f 125,- per jaar. Hij voert ook het gebruik van een bibliotheek op zijn school in en het handwerkonderwijs, gegeven door zijn echtgenote, wordt uitgebreid. De dames van de plaatselijke schoolcommissie, die de school per rijtuig bezoeken, zijn dan ook zeer enthousiast.

G.S. wijzen de gemeente erop, dat volgens de geldende normen vóór 1 januari 1891 een tweede onderwijzer aan school E moet worden aangesteld. Het gemeentebestuur laat echter een aantal leerlingen overschrijven naar school F in Beckum, zeer tegen de zin van Bongers. Een onderwijzer komt er dus niet. Wel wordt het salaris van Bongers verhoogd tot f 850,-. Bongers overlijdt in 1909.

NOTEN

1. Verslag Kerkenraad 18 dec. 1689, Archief N.H. Kerk Delden.
2. Gemeente-archief Hengelo, ingekomen stukken 20 jan. 1834.
3. Gemeente-archief Hengelo, uitgaande stukken 24 mei 1834.



Zwaleman

WELKOM IN ONS LOSSE HOES

Deze rubriek, nu een paar keer in 't Inschrien verschenen, is een voorbeeld van de integratie die ons Van Deinese Instituut nastreeft voor de Twentse streekcultuur. Jarenlang maakte zij deel uit van het tijdschrift 'Stad en Land', het orgaan van de Twente Akademie. Het samengaan van deze stichting met de aloude Oudheidkamer Twente leidde vanzelfsprekend tot één orgaan en dus ook tot het combineren van de redacties en medewerkers.

Aan beide instellingen had ik mijn hart verpand, maar dat gold niet voor de naam 'Stad en Land', die eigenlijk een soort noodgreep is geweest. De Twente Akademie is namelijk als instelling onder die naam gestart. Toen het bestuur besloot om binnen de provincie Overijssel een gelijkwaardige status na te streven als de reeds bestaande IJssel Akademie te Kampen, lag voor de stichting zelf de naam 'Twente Akademie' voor de hand, hoe verwarrend dat 'akademie' soms ook over kwam omdat er in de onderwijswereld iets anders mee wordt bedoeld. 'Stad en Land' werd toen de naam van het kwartaalblad. Een gezellige naam, dat wel. De redactie van de Twentsche Courant Tubantia heeft haar dan ook prompt overgenomen voor haar wekelijkse bijlage over streekcultuur.

Maar 't Inschrien klinkt toch Twentser vind ik. Die naam (trouwens ooit door mijzelf bedacht) is dan ook met ieders instemming gehandhaafd bij het combineren van beide bladen. Soms kom je nog wel eens mensen tegen die de betekenis van dat heemwoord willen weten. Zij hebben kennelijk de toelichting op de binnenkant van de omslag over het hoofd gezien.

Ons instituut zelf hoef je inmiddels niet meer als onbekend te veronderstellen. Anderhalf jaar is er sinds de oprichting verlopen en dat is natuurlijk maar een korte tijd. Evenwel: aan die periode is zo ongeveer een eeuw voorafgegaan waarin de Oudheidkamer Twente de liefde voor en de kennis van het Twentse heem heeft uitgedragen. Meer dan tien jaar lang daarbij (met een wat modernere aanpak) terzijde gestaan door de Twente Akademie, die uit dezelfde kringen was voortgekomen. Het samengaan van beide betekende dus geenszins een nieuw fenomeen in de gewestelijke samenleving. Wat het wel bedoelde te zijn en wat het ook is geworden: een bundeling van krachten en kennis waar het gaat om de eigen identiteit van dit gewest.

Culturen ontstaan voortdurend en veranderen ook dagelijks, zo hoorde ik op de radio

een Leidse hoogleraar zeggen. Als geboren Marokkaan met een wetenschappelijke status als cultureel antropoloog in Nederland weet hij daar natuurlijk alles van. Als eenvoudig columnist, schrijvend over oude en moderne streekcultuur, ben ik blij met zo'n steuntje in de rug. Ook voor deze hooggeleerde heer is het belangrijk te beseffen dat wij op de schouders van ons voorgeslacht staan en van daaruit nieuwe cultuurvormen ontwikkelen.

Makkelijker gezegd dan gedaan? Inderdaad, want een mens wil graag houden wat ie heeft. Niet voor niets heeft tegenwoordig elke plaats zijn oudheidkamer. En niet voor niets beleeft de streektaal een opwaardering. Maar juist bij die streektaal kun je vaststellen hoe een diepgewortelde cultuur zich aanpast bij de omstandigheden. Meer dan dertig jaar lees ik De Moespot, het blad van de dialectkringen in Overijssel, Veluwe en Achterhoek.

„Wat vinden jullie daar eigenlijk van?“, vroeg onlangs de voorzitter van de Kreenk vuur de Twentse sproak. Ik heb toen vastgesteld dat ik in die dertig jaar het literaire karakter van het blad heb zien veranderen en in mijn ogen ook verbeteren.

Een Twents gedicht over het voorjaar kan best een stukje literatuur zijn - ook onze naamgever Van Deinse, van wie vaak ten onrechte wordt gedacht dat hij het Twents niet beheerste, heeft daaraan bijgedragen - maar er is meer in het leven dan de wisseling der seizoenen of de verhalen rond het losse vuur. Hoe poëtisch beide ook kunnen zijn. Die andere kant, het leven en de problemen van nu, klinkt meer en meer door in de Nedersaksische literatuur. Ook in De Moespot, en dat vind ik belangrijker dan de on-Twentse spelling van de naam die voor mij (maar niet voor Sallanders) minder westers zou moeten zijn. Wie zich daaraan stoort, kan toch 'gewoon' Moespot zeggen!

We zullen aan nog wel meer vanuit het Westen opgedrongen woorden moeten wennen. Zulke ontwikkelingen kritisch volgen lijkt mij een taak van het Van Deinse Instituut, zeker wanneer we straks over de lang verwachte dialectconsulent beschikken.

Maar, hoe belangrijk ook, de streektaal is niet onze enige 'poot'. Volkskunde, prehistorie en geschiedenis in al haar facetten (van genealogie tot textielhistorie) dragen evenzeer bij tot het gebouw van de streekcultuur. Het ligt dus voor de hand om binnen onze akademie op al deze gebieden de krachten te bundelen. Daar gaat nu aan gewerkt worden. De fusie tussen Oudheidkamer en Twente Akademie was een goed begin, maar is nog lang niet het einde. Het Jaarboek Twente heeft al de vleugels van het Van Deinse Instituut opgezocht en de Kreenk vuur de Twentse Sproak zou wel eens de volgende kunnen zijn.

Wat mij betreft: welkom in ons moderne 'losse hoes'.

Adriaan Buter



Boekennieuws

HISTORIE VAN HET ONDERWIJS IN ONZE OMGEVING

Op 24 november 1997 is bij uitgeverij Broekhuis in Hengelo een boek uitgekomen, getiteld 'Het onderwijs in Delden en omgeving voor 1900. Het wel en wee van scholen en meesters'. Het boek is geschreven door J.W. Hakstegen, oud-hoofdonderwijzer van de Nutsschool in Delden.

Gedurende vier jaar heeft de auteur over dit onderwerp vele archieven bestudeerd, waaronder die van de huizen Twickel en Weldam, het Rijksarchief in Overijssel, de gemeente-archieven van Stad Delden, Ambt Delden en Hengelo, het Streekarchief in Delden en kerkarchieven. Daarbij is een grote hoeveelheid gegevens boven water gekomen over het ontstaan en de geschiedenis van de verschillende scholen.

De studie betrof het gehele gebied van het vroegere richterampt Delden en het stadsgericht Delden, wat uiteindelijk heeft geresulteerd in de beschrijving van de historie van alle scholen binnen dit gebied.

Behalve de oudste scholen in Stad Delden komen ook uitgebreid aan de orde de buurtschooltjes van Azelo, Deldenerbroek, Deldeneresch, Wiene, Bentelo, Hengevelde, Oele, Beckum en Woolde. Heel duidelijk is daarbij de grote invloed die de heren van Twickel als markenrichter op zowel de aanstelling van schoolmeesters als de bouw van de schooltjes hebben uitgeoefend.

De eerste berichten over een school in Stad Delden dateren al van 1500, in Bentelo was reeds een schoolmeester in 1688 aan het werk. Bewust is gekozen voor een beschrijving tot 1900. Immers van na die tijd is al zoveel bekend en bovendien zijn er in de twintigste eeuw zoveel veranderingen in het onderwijs gekomen, dat een beschrijving daarvan te uitgebreid zou worden. Over een aantal buurtschooltjes is reeds eerder een en ander gepubliceerd. De beschrijving in dit boek is echter veel uitgebreider en het geeft een totaaloverzicht van alle scholen.

In het boek is een vijftigtal afbeeldingen opgenomen van oude documenten, foto's en kaartjes.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan de problemen die het gemeentebestuur van Ambt Delden als schoolbestuur in de vorige eeuw heeft moeten oplossen. Ook is er een hoofdstuk over de ontwikkeling van het inkomen van de schoolmeesters. Nog heel lang hebben daarin grote verschillen bestaan.

Het boek eindigt met een chronologische lijst van schoolmeesters, die aan de verschillende scholen hebben gewerkt.

Met dit boek wordt weer een belangrijk werk toegevoegd aan de reeds vele bestaande beschrijvingen over de historie van onze omgeving. De verkoopprijs bedraagt f 32,50.

J.W. Hakstegen: Het onderwijs in Delden en omgeving voor 1900,
formaat 18 x 24 cm, 184 pagina's, 50 illustraties. ISBN 90 70162 228.

A. B.B.

...Mededelingen

DE LEZINGEN

Zoals eerder bekendgemaakt zullen voor de lezingen geen aparte convocaties meer worden verzonden maar mededelingen hierover in 't Inschrien verschijnen.

Hieronder dus de aankondiging van de volgende lezingen.

Een extra toelichting behoeft de lezing van de heer Wiekart. Er is naarstig gezocht naar een spreker die wat kan toevoegen aan de feiten rond de inname van Enschede in 1597. Dat is ons niet gelukt. Met de nu geprogrammeerde lezing zijn we, min of meer, op de alternatieve tour. Maurits en Oldebarnevelt worden veelal als antipoden gezien. Dat dat niet, althans niet steeds, het geval was zal ons, naar alle waarschijnlijkheid op 16 februari 1998 duidelijk worden.

19 januari 1998 **Mevrouw drs. E.C.F. Tilanus-Oudemans**
Middeleeuwse dorpskerkjes van de Groninger
Ommelanden

Een even charmant als boeiend hoofdstuk van onze architectuurgeschiedenis wordt gevormd door de Middeleeuwse dorpskerkjes van de Groninger Ommelanden. Hun bouwkundige kenmerken, m.n. de 8 delige koepelvormige gewelven, vinden hun oorsprong in een reeks historische toevalligheden uit een ver verleden, waarin de koepel van Constantinopel, de bekeringsdrift van Karel de Grote en het avontuurlijke leven van de H. Ludger beslissende factoren zijn.

16 februari 1998 **Drs. A.A. Wiekart, historicus te Utrecht**
Johan van Oldebarnevelt, Staatsman of landverrader?

Geboren en getogen in Amersfoort ging Johan van Oldebarnevelt als 16-jarige naar Den Haag om een vak te leren. In deze lezing gaan we met behulp van dia's het spoor volgen van deze beroemde landsadvocaat. Niet alleen zijn invloed op het ontstaan van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, ook zijn invloed op het staatsbestel, de VOC, de opvoeding van prins Maurits en het Twaalfjarig Bestand. Tenslotte bekijken we zijn positie in het conflict met prins Maurits en de strijd tussen Remonstranten en Contra-remonstranten. De lezing staat in het teken van de wording van ons land aan het begin van de Opstand.

30 maart 1998 **Drs. Z. Kolks, conservator Rijksmuseum Twenthe**
Landschapsschilderkunst van en in Twente
17de-20ste eeuw

Wat zochten de landschapsschilders in Twente, welke motieven of elementen kozen zij uit? Waren zij ook topografisch geïnteresseerd?

Waar zijn zij van afkomstig en welk aandeel hadden de schilders uit de regio?

Wat is de neerslag van hun productie geweest in de collecties van de drie musea die samen het Environ zullen gaan vormen?

20 april 1998

Ledenvergadering Oudheidkamer Twente**Vertoning van de film van A.C. Meijling: Twents Volksleven**

Deze film, bezit van de OKT, werd rond 1930 gemaakt en is van zeer goede kwaliteit. De tekst is kortgeleden ingesproken. De duur is ongeveer 1 1/2 uur.

Alle lezingen worden gehouden op maandagavonden en beginnen om 20.00 uur in de grote zaal behorende bij de Christelijke Gereformeerde Kerk Enschede Oost (Renata-kerk), Brinkstraat 70, Enschede.

Zoals gewoonlijk zijn introducés welkom; wij zouden echter graag nieuwe leden verwelkomen!

Namens de Lezingencommissie, H. Zorn

DE CURSUSSEN

Terwijl het seizoen 1996/97 een topjaar was met ruim 90 deelnemers aan cursussen, is het aantal inschrijvingen voor dit seizoen bedroevend laag. Merkwaardig is dat onze collega's van het Gelders Oudheidkundig Contact exact hetzelfde overkomt! De cursus Oud Schrift 1 ging door, met slechts 7 deelnemers. De cursus papierbehandeling hebben we laten vervallen.

Voor de cursussen Oud schrift 2, Regionale Geschiedbeoefening en Numismatiek hebben we, nu ik dit schrijf, nog geen besluit genomen.

Wij willen, voor het einde van het jaar, nog eens 'op de grote trom slaan'. Wij hopen dat daardoor de cursussen 'numismatiek' en 'regionale geschiedbeoefening' alsnog door kunnen gaan. Aan beide cursussen is reeds veel zorg besteed. De eerste is geheel nieuw en een primeur voor Nederland.

Regionale geschiedbeoefening is reeds verscheidene malen gegeven. Nu wordt zij aangeboden met Siebe Rossel als nieuwe 'hoofddocent' en er wordt aandacht besteed aan moderne media: geluids- en beelddragers.

Indien u, dit lezende, er nog over denkt deel te nemen, pak dan nu de telefoon: 053-4351088.

Misschien maakt uw opgave dat er een cursus alsnog doorgaat!

Namens de Cursuscommissie, H. Zorn

We zijn net zo thuis in de buurt als u

De Rabobank is een bank met een idee. Het idee dat je samen sterk bent. De Rabobank heeft als geen ander een traditie van samenwerken en bouwen aan relaties. Het is een bank van mensen vóór mensen.

Dat merkt u al snel in het persoonlijke contact. Elke Rabobank staat midden in de samenleving. Daarom zijn we vaak betrokken bij activiteiten in het bedrijfsleven, verenigingen en scholen. We weten wat er leeft, ook als het niet om bankzaken gaat. Kortom, we zijn een bank die net zo thuis is in de buurt als u.



Rabobank

ENSINK ANTIEK

*Meubelen 18e + 19e eeuw
Inkoop - verkoop - taxatie*

*Oldenzaalsestraat 31-33
7551 KN Hengelo
Tel. 074-2428744*

ANTIQUARIAAT GALERIJ REZA

MODERNE KUNST EN
OUDE BOEKEN
BOEKENZOEKDIENST

KORTESTRAAT 2
T/O ZOUTMUSEUM
POSTBUS 9 - 7490 AA DELDEN
TEL.: 074 - 3764792
GEOPEND:
DI/WO/DO: 14-18
VR: 12-21
ZA: 10-17 UUR

SINDS 1864

boekhandel  Broekhuis

Algemene en Wetenschappelijke Boeken en Tijdschriften
Kantoorartikelen en Schrijfwaren
School- en Studietoeken



Hengelo

Enschedesestraat 19
Telefoon 074-2910267

Enschede

Marktstraat 12
met afdelingen:
multimedia en galerie
Telefoon 053-4325210

Almelo

City Promenade 21
Telefoon 0546-812235

UT Enschede

Campus Boekhandel
gebouw Drienerburgh
Telefoon 053-4892414

*b*B



HUIZE HÖLTERHOF

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 0543 - 4611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....
Een openbaring om te ontdekken!

Van november t/m april:
diners-koffietafels
recepties-familieëunies enz.

Van mei t/m oktober:
55-plus vakantieweken.

Vraagt folder en programma.



A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053 - 4314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is



*Gespecialiseerde handboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten
Levering franco door geheel Nederland
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*